

Tefsir Araştırmaları Dergisi
The Journal of Tafsir Studies

مجلة الدراسات التفسيرية

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tader>

E-ISSN: 2587-0882

Cilt/Volume: 4, Sayı/Issue: 2, Yıl/Year: 2020 (Ekim/October)

Günümüz Tefsir Problemleri Çalıştayı II
“Tefsir ve Toplumsal Sorunlarımız”

Değerlendiren/Reviewed by

Betül ÖZDİREK
Öğr. Gör., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Tefsir Anabilim Dalı
Lecturer, Sakarya University, Faculty of Theology, Basic Islamic Sciences, Department of Tafsir
Sakarya, Turkey
betulozdirek@sakarya.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-9884-7087>

İlyas ŞANLI
Öğr. Gör., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Tefsir Anabilim Dalı
Lecturer, Sakarya University, Faculty of Theology, Basic Islamic Sciences, Department of Tafsir
Sakarya, Turkey
ilyassanli@sakarya.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-6010-0618>

Musa ÖZİŞ
Öğr. Gör., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Tefsir Anabilim Dalı
Lecturer, Sakarya University, Faculty of Theology, Basic Islamic Sciences, Department of Tafsir
Sakarya, Turkey
musaozis@sakarya.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-2565-5930>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Bilimsel Toplantı Değerlendirmesi/Scientific Meeting Review

Geliş Tarihi/Date Received: 13/07/2020

Kabul Tarihi/Date Accepted: 15/08/2020

Yayın Tarihi/Date Published: 30/10/2020

Atıf / Citation: Özdirek, Betül – Şanlı, İlyas – Öziş, Musa. “Günümüz Tefsir Problemleri Çalıştayı II -Tefsir ve Toplumsal Sorunlarımız-”. *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 4/2 (Ekim/October 2020), 655-660.

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

Copyright © Published by The Journal of Tafsir Studies

Sakarya/Turkey

Bütün hakları saklıdır/All rights reserved.

Bu yazıda 30 Haziran 2020 tarihinde yapılmış olan çalıştayın kısa bir özeti ve değerlendirmesi yapılmaktadır. Yazının hedefi tüm çalıştay detaylıca özetlemek ve her konusuna değinmek değil, yalnızca tebliğlerin ve müzakerelerin dikkat çeken noktalarını aktarmak ve bunlar üzerine bir değerlendirmek yapmaktır. İlki (*Günümüz Tefsir Problemleri Çalıştayı "Tefsir ve Toplumsal sorunlarımız"*) 18-19 Haziran 2019 tarihinde Sakarya'da düzenlenen çalıştayın ikincisi pandemi süreci devam ettiği için 30 Haziran 2020'de internet ortamında online gerçekleştirildi. Yalnızca tefsir alanından değil farklı alanlardan araştırmacıların da katıldığı çalıştay interdisipliner bir çalıştay olması ve güncel problemlerin işlenmesi yönüyle dikkat çekti. Üç oturum ve bir değerlendirme oturumu şeklinde gerçekleştirilen çalıştayın her oturumunda bir tebliğ sunuldu. Tebliğler önce iki müzakereci tarafından ardından serbest müzakereciler tarafından değerlendirildi. Çalıştay, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve TADER (Tefsir Araştırmaları Dergisi) uhdesinde organize edildi.

1) Çalıştayın Dikkat Çeken Noktaları ve Kısa Özeti

Çalıştay Doç. Dr. Ali Karataş'ın selamlama konuşması ile başladı. Konuşmasında güncel sorunları ele almanın önemine dikkat çekti ve bu çalıştayın başka çalışmalara da kapı aralmasını ümit ettiğini ifade etti. Bu tür çalıştayların interdisipliner çalışmaların ilerlemesi açısından çok önemli olduğunu vurguladı. Çalıştay Öğr. Gör. Musa Öziş'in Kur'an-ı Kerim tilaveti ile başladı. Ardından Sakarya Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Fatih Savaşan ve Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dekanı Prof. Dr. Ahmet Bostancı'nın konuşmalarıyla programa devam edildi. Bostancı'nın; "Her ilim dalında olduğu gibi tarihi süreçte tefsir alanı içerisinde de birtakım tartışmalar olmuştur. Bu tartışmalar ilmi birikimin oluşmasına katkı sağlamıştır. Eskiden olduğu gibi günümüzde de yeni birtakım problemler ortaya çıkmıştır. Bu problemlerin tartışılması için bir tefsir çalıştayını serisini başlattık. Bu çalıştayın nihâî hedefinin tefsir alanının temel problemlerinin akademik seviyede ele alınması, ülkemizin bu husustaki ilmî birikiminin ortaya konulması ve yazılı eserlere dönüşmesidir." cümleleri çalıştaya verdiği önemi de ifade etmiştir. Üniversite rektörü Prof. Dr. Fatih Savaşan ise müzakere kültürünün ilahiyat fakültelerinde köklü bir gelenek olduğunu, diğer bilim dallarında da bu kültürün yaygınlaşması gerektiğini ifade etti.

Birinci oturumda Doç. Dr. Fatih İbiş "Bir Ateistin Kur'an Tasavvuru" adlı tebliğini sundu. Oturum Prof. Dr. Çağfer Karadaş'ın başkanlığında yapıldı. Karadaş, ateist akımların zaman zaman yükseliş gösterdiğine, dindar insanların ise inançlarında sarsılmalar meydana geldiğine dikkat çekerek günümüzde de böyle bir süreçten geçildiğine vurgu yaparak dünyanın sıkıntılı dönemlerinde böyle bir inanç savrulmasının yaşanmasının doğal olduğunu ifade etti. Sıkıntılı dönemlerde sadece ilahiyat alanında değil başka alanlarda da savrulma yaşandığını/yaşanabileceğini, salgın sürecinde tıp

alanında; deprem döneminde mühendislik-mimarlık alanlarında yaşanan olayları örnek göstererek belirtti. Bu durumun büyütülmemesi gerektiğini, sürecin iyi yönetilmesi gerektiğini vurguladı. Ateistlerin önce Kur’an’a ardından da onun üzerinden Hz. Peygamber’e saldırmaya başladıklarını, bu durumun da yeni olmadığını, Kur’an’ın nüzulünden itibaren başlayan bir süreç olduğunu ifade etti. Yaptığı çalışmalarda “ateistlerin bilimi dogmatik hale getirerek” bağnazlıklarına vurgu yaptığını belirten Karadaş mealler üzerinden de “yeni bir sosyoloji” oluştuğuna dikkat çekti. Ardından sözü tebliğ sahibine bıraktı. Doç. Dr. Fatih İbiş ateizmi kendi yorumu ile “ergen ateizmi” ve “entelektüel ateizm” olarak grupladığını ifade etti. Bu tanımlamalarını açıklayarak örneklerle tebliğini derinleştirdi. Ateistlere Kur’an ayetleriyle cevap verildiğini ifade edip bu durumun yanlış bir tutum olduğunu da ilave etti. Kur’an’ın derdinin Zâtullah değil Sıfatullah olduğunu ifade eden İbiş Kur’an’da ateizmin olmadığını, dolayısıyla Tanrının varlığı veya yokluğu değil “Tanrı tasavvurunun konuşulması” gerektiğini belirtti. Ateistlerin Kur’an’a hangi yönlerden saldırdıklarını aktardı. Başlıklar halinde konulara değindi. Sonuç olarak eğer hasma cevap verilecekse öncelikle onların ne dediklerini bilmemiz, bilmek için ise okumamız, bunun da yeterli olmadığını okuduğumuzu anlamamız gerektiğini belirten İbiş sözlerini “Türkiye İlahiyatı”na yönelttiği iki soruyla tamamladı: 1) Ateistlerin bunca sorusu dururken ve milleti zehirlerken çağdaş tefsir ve kelim nerededir? 2) Çağdaş tefsirciler ve kelamcılar ne yapmaktadırlar?

İbiş’in tebliğinin müzakeresini Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Demir ile Prof. Dr. Süleyman Akkuş gerçekleştirdi. Demir, günümüzde genel olarak ateizm konusuna yaklaşımın yüzeysel kaldığını, çünkü sorunun tespiti ve tespitinden sonra kolektif bir bakış açısı geliştirilmesi gerektiğini ancak gerek Türkiye’de gerek diğer ülkelerde ateistlerin ne düşündüğü ile alakalı bilimsel bir verinin bulunmadığını aktardı. İnkâra yol açan sebeplere bakıldığında sadece bilgisel eksiklikten kaynaklanan bir durum olmadığını söyleyen Demir, bu kişilerin hayata bakış açılarının, âlem tasavvurlarının, çevresel faktörlerin bu sonucu doğurabileceğini ifade etti. Klasik mezheplerin kendi dönemlerinde yeterli olduklarını ancak günümüzde bireysel çözümler yerine daha geniş bir bakış açısı ortaya koymak gerektiğini belirtti. Akkuş ise, bu problemin sadece bu dönemin problemi olmadığını, her çağda bu problemlerin var olduğunu ve konuşulduğunu belirtti. İbiş’in “müminlerin konuştuğu Kur’an” ifadesinin doğru olmakla birlikte, müfessirlerin kendi çağlarında yazmış oldukları tefsirlerin, yaşadıkları çağın tartışmalarından bağımsız olduğunun, onları içermediğinin düşünülmemeyeceğini vurguladı. Tarihimizde “Reddiyeler”in çok önemli bir yer tuttuğunu ifade etti. Sıkıntının kaynağını her âlimin kendi dönemindeki karşı akımlara cevap verdiğini ama günümüzdeki akımları yeterince göremememiz ve okuyamamamız olarak açıkladı. İslâm’ın bir bütün olduğunu, meselenin bu çerçevede ele alınması gerektiğini; hep karşı tarafın ortaya koyduğu değer yargılarından hareket ederek

onların ortaya koydukları bilimsel doğruları bir ön kabulle kabul ederek hareket etmememiz gerektiğini ifade etti. Karşı tarafın bilimsel doğru olduğunu ileri sürdükleri verilerin hakikaten doğru olduğu sonucunu nereden çıkardığımızı sorarak bizim kendi doğrularımızı karşı tarafın anlayacağı hale getirmemiz gerektiğini aktardı. Programa serbest müzakereci olarak katılan Doç Dr. Hülya Terzioğlu ise dini anlarken sürekli metne bağlı kalarak sorunları çözmeye çalıştığımızı, eğer metin merkezli düşünülecekse bu metnin insanla sınırlı olduğunun bilinmesi gerektiğini vurguladı. Ateistlere bu durumun açıklanılmasında zorlanıldığını ifade ederek sürekli metin merkezli düşünmenin yerine insanı, dünyayı, kâinatı merkeze almanın gerekliliğine vurgu yaptı. Çalışmaya kelâmî açıdan katkı sağlayan bu oturum diğer serbest müzakerecilerin yorumları ile tamamlandı.

İkinci oturumun başkanlığı Prof. Dr. Burhan Baltacı tarafından yapıldı. Bu oturumda Dr. Öğr. Üyesi Bayram Demircigil “*Çağdaş Tefsirlerde Bazı İtikadî Sorunların Ele Alınışı-Menâr Tefsiri Örneği*” isimli tebliği sundu. Demircigil, konuşmasının girişinde çağdaş dönem kavramının tanımını yaptıktan sonra Afganî ve Abduh’tan etkilenen Reşid Rıza’nın tefsirdeki çizgisini anlattı. Konuyu Menâr’da itikadî problemlere getirerek ilk olarak Reşid Rıza’nın Kelam ilmine yaklaşımını, selefilik çizgisinde Abduh’tan farkını, farklı mezheplere tefsirinde yer vermesinin gerekçelerini, tefsirde bu ilme dalanları eleştirmesi ve eleştirdiği noktalardaki kendi tutumunu örneklerle açıkladı. Ayrıca Reşid Rıza’nın dini hükümlerin kaynağına bakışını, Kur’an sünnet ilişkisini, sünnetin kaynak değerini, hadislerde zayıf-sahih ayırımına bakışı, sünnetin Kur’an-ı neshedip edemeyeceği, sünnetin tamamen terkedilip terkedilemeyeceği, sünneti dikkate almayanlara bakışı, tefsirde rivayetlerle meşgul olunması ve bu konuda hakkında gerçeği yansıtmayan yorumların olduğunu vurguladı. Geçmişte ve günümüzde en çok tartışılan konulardan birisinin de kader ve kaza meselesi olduğu, Reşid Rıza’da cüz’î irade ve kaderciliğin kabul edilip edilmediğine ve akıl-vahiy ilişkisi konusunda nakli öne alıp almadıklarına vurgu yaptı. Son olarak Mucize konusunda aklen mümkün olup olmadığı, günlük hayatımızdaki imkânı, Kur’an’daki mucizeleri kabul edilip edilmeyeceği, rasyonel izahlara tevessül edilip edilmemesi noktalarına yoğunlaştı. Demircigil burada da Abduh ve Reşid Rıza’nın geleneği yeniden inşa etmeye yönelik bir çabasının olduğunu; kendisi adına onların en fazla eleştiriyi hak ettiği konu olarak modern bilime bütünüyle olumlu bir değer yüklemiş olmaları gördüğünü ifade ederek tebliğini tamamladı.

Ateş, sunulan tebliğin çağdaş ve modern müfessir olarak bilinen Abduh ve Reşid Rıza hakkında olumsuz yargıların doğru olmadığını gösteren bir çalışma olduğunu ve modern tefsir çizgisinden ayrı bir yerde olduğunun ortaya konulması açısından değerli olduğunu ifade etti. Ersöz başlık-içerik ile ilgili birtakım değerlendirmelerde bulundu. Ayrıca “Menâr’ın Reşid Rıza’ya ait olarak görüldüğü; Nisâ 126. ayete kadar hocası Abduh’un ders takrirlerinden oluştuğu, tefsirin bu ayete

kadar olan kısmının Abduh’a ait, buralarda Reşid Rıza’ya ait bir şeylerin olup olmadığının ise araştırılması gerektiğini.” vurguladı. Serbest müzakerelerde de tebliğin içeriğiyle ilgili metod, konunun öneminin ispatı, yöntem gibi meselelere dair katkılar yapıldı.

Üçüncü oturumda Prof. Dr. Necmettin Gökür “*Çağdaş Tefsirde Konu Sorunu*” adlı tebliği sundu. Oturum başkanlığı Prof. Dr. İsmail Çalışkan tarafından yapıldı. Gökür konuşmasının girişinde “çağdaş tefsir, günümüz tefsiri, modern tefsir, yeni tefsir ve modernist tefsir” gibi kelimelerin hemen hemen aynı manayı karşılıyor olması ile birlikte aralarında nüanslar olduğunu ifade etti. “Çağdaş tefsir” tanımının Goldziher’e dayandığını ve onun tanımına göre Abduh, Reşid Rıza, Sir Seyyid Ahmed Han tefsirlerinin bu tanımın içine girdiğini söyledi. Goldziher’in tercümesinin yanlış yapıldığını bunun ideolojik bir tanımlama olduğunu bu sebeple de indirgemeci bir tavır takınıldığını söyledi. Çağdaş tefsirin tanımı yapılırken döneme ait olan karakteristik özellikleri bulabilmenin öneme vurgu yaptı. Gökür, çağdaş tefsire dair kendi tanımını araştırmacılarla paylaştı ve bu tanımı tartışmaya açtı. Tanıma koyduğu her bir argümanı da tek tek açıklayarak konuyu detaylandırdı. “Kur’an’ı yeniden okumak, yeniden yorumlamak” gibi ifadelerdeki “yeni” kelimesine vurgu yaptı. Kırılmanın 19. Yüzyıldan sonra olduğunu bu dönemden sonraki tavrın “insanların kendi problemlerini çözmesi için Kur’an’a başvurması, metni sorunlara göre yeniden uyarlaması” şeklinde olduğunu söyledi. “2020 yılında aslında postmodern dünyanın problemlerine geçebilmeliyiz **“contextualisation”** canlı bir şeydir. Fazlurrahman mesela kendi döneminin konularını tartışmıştır ve yansıtabilmiştir. Peki bizim dönemimizin problemleri nelerdir? İşte bunlar üzerine eğilmek gerekmektedir.” cümleleriyle tebliğini tamamladı.

Oturum bittikten sonra Prof. Dr. İsmail Çalışkan tebliğin çok akıcı olduğunu, derinden ciddi eleştiriler barındıran bir tebliğ ile karşı karşıya kalındığını ifade etti. Oturum müzakerecilerinden Prof. Dr. Çağfer Karadaş ise “çağdaş kelimesi tam olarak neyi ifade ediyor anlaşılmıyor. Aynı dönemde yaşayan mı o dönemin değerlerini benimseyen mi demek? Eskiden “asrî” veya “muasır” gibi kelimeler kullanılırdı. Asrî, o çağa uygun düşünen, muasır aynı çağda yaşayan demektir. Kavramların birbirine girmesi meseleleri daha da zorlaştırıyor. Kavramlara çok dikkat edilmeli” ifadelerini kullandı. Prof. Dr. Burhan Baltacı ise tebliğ başlığının “konu sorunsalı” şeklinde değiştirilebileceğini söyledikten sonra çağdaş tefsir tanımındaki muhtemel problemlerle ilgili düşüncelerini paylaştı. Bazı problem olarak görülen meselelerin artık geçerliliğini yitirdiğini söyleyip ateizm deizm gibi bazı meselelerin de hala güncelliğini koruduğunu ve tartışılması gerektiğini vurguladı.

Değerlendirme oturumunda sırasıyla Prof. Dr. Çağfer Karadaş, Prof. Dr. İsmail Çalışkan, Prof. Dr. Muhammed Aydın, Doç. Dr. Gökhan Atmaca, Doç. Dr. Ali Karataş ve Prof. Dr. Ahmet

Bostancı değerlendirmelerini yaptılar. Çalıştay Öğr. Gör. İlyas Şanlı'nın Kur'an-ı Kerim tilaveti ile sona erdi.

2) Çalıştayın Temel Odak Noktaları, Katkıları ve Sonuçları

1) İnterdisipliner mahiyette olan çalıştay, konuların farklı alanlardaki hocalar tarafından değerlendirilmesi sebebiyle daha detaylı incelendi.

2) Yüzyüze belli bir ortamda yapılan çalıştayların online olarak da verimli bir şekilde yapılabileceği; fakat bu sistemin yerleşmesi gerektiği anlaşıldı.

3) Gündemi meşgul eden problemlerden biri olan ateizmle ilgili tartışma alanı oluşturuldu. Ateistlerin güncel olarak birtakım sitelerde İslamiyet ile ilgili sorduğu sorular çalıştaya taşındı. Bu sorulara cevap verilip verilmeyeceği üzerinde konuşulduktan sonra “sorulan her sorunun akademik nitelikte olmadığı” sonucuna varıldı. Dikkate alınan sorular için “akademik yayınların yapılmaya başlandığı ve sorular/sorgulamalar için yayınların da artırılması gerektiği üzerinde duruldu. İslamî ilimlerdeki akademisyenlerin bunun gibi konular üzerindeki çalışmalarını artırmaları gerektiği düşüncesi hâsıl oldu.

4) Çağdaş tefsir, modern tefsir gibi kavramların birbirlerinden farkı ve bu kavramların altına nasıl doldurulması gerektiği konusu tartışmaya açıldı. Kavramların günümüzde tam olarak oturmadığı, hangi tefsirlerin bu tanımlara uyduğunun anlaşılmadığı ifade edildi. “Çağdaş tefsir” kavramı için tebliğ sırasında yeni bir “tanım” geliştirildi. Çağdaş tefsirlerdeki konularla sınırlı kalınmaması gerektiği ve her geçen gün ortaya çıkan sorunların da işlenmesi gerektiği sonucuna varıldı.

5) İtikadi meselelerin tefsirlerde nasıl ele alındığı konusu ve nasıl yorumların yapıldığı konusuna değinildi. Çağdaş tefsir olarak işlenen tefsirlerdeki yorumlar tartışıldı. Bununla birlikte, “günü meşgul eden konulara ilişkin nasıl cevaplar verilebilir, yeni tartışma konuları nelerdir?” gibi sorular katılımcıların zihinlerinde bir soru olarak kaldı ve bir sonraki çalıştaylarda tartışılması gereken konular arasına girmiş oldu.